

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามวงจรคุณภาพ
ภายใต้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดบุรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี
ACTIVE LEARNING MANAGEMENT USING COMMUNITY - BASED APPROACHES
ACCORDING TO THE QUALITY CYCLE UNDER THE EDUCATION SANDBOX:
A CASE STUDY OF WAT BURAPA PITTAYARAM SCHOOL,
CHANTHABURI PROVINCE

รัชนีวรรณ อุดมพงษ์^{1,*}, เรียงวิทย์ นิลโคตร² และ วยวุฒิ บุญลอย³
Ratchaniwan Udompong^{1,*}, Reongwit Nilkote² and Waiwoot Boonloy³

(Received: September 14, 2025; Revised: October 15, 2025; Accepted: October 17, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอและวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐานตามวงจรคุณภาพ ภายใต้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนวัดบุรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่มีการพัฒนาความร่วมมือกับชุมชน โรงเรียนได้ประยุกต์ใช้วงจรคุณภาพ PDCA ในการออกแบบและดำเนินการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการออกแบบรายวิชาในหลักสูตรสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น (Plan), จัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Do), ประเมินผล โดยใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย (Check), พัฒนารายวิชา และปรับปรุงแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ (Act) ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการบูรณาการหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวงจรคุณภาพ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) สำหรับสถานศึกษาอื่น ๆ ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, ชุมชนเป็นฐาน, วงจรคุณภาพ, พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

The purpose of this article was to present and analyze the process of community - based approaches management, guided by the Deming Cycle (PDCA) within the framework of Thailand's Educational Sandbox initiative. It featured a case study of Wat Burapa

¹ ครูโรงเรียนวัดบุรพาพิทยารามฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1

¹ Teacher of Wat Burapa Pittayaram School, Chanthaburi Primary Educational Service Area Office 1

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

² Curriculum Lecturer of Program in Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

³ Curriculum Lecturer of Program in Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi

* Corresponding author. E-mail: 6826141023@rbru.ac.th

Pittayaram School in Chanthaburi Province, an opportunity - expansion school that has successfully fostered strong collaboration with its local community. The school has systematically applied the PDCA quality cycle to design and implement an active learning framework that is intrinsically linked to the local context. The process was structured as follows Designing curriculum courses that are deeply connected to the local environment and wisdom (Plan), Implementing community-based approaches activities where students engage directly with real-world situations (Do), Evaluating learning outcomes through diverse and authentic assessment methods (Check), and Continuously refining the courses and improving learning activity plans based on evaluation feedback (Act). The implementation of this model has yielded significant positive outcomes. Learners have demonstrated marked development in 21st century skills, and the community has become a robust and active partner in educational management, which directly aligns with the foundational objectives of the Educational Sandbox initiative. This article, therefore, highlights the success of integrating active learning principles with local wisdom through a systematic quality cycle. It posits this approach as a replicable best practice for other educational institutions seeking to innovate within the Educational Sandbox and beyond.

Keywords: Active Learning Management, Community - Based Approach, Quality Cycle, Education Sandbox

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 กำหนดหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาไทย โดยเน้นให้การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งยืนยันแนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้จากประสบการณ์ตรง ลงมือปฏิบัติ และเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกนี้ ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ซึ่งแตกต่างจากการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายทอดจากผู้สอนเป็นหลัก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) แนวทางนี้ยังตอบสนองต่อความต้องการของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการพัฒนาสมรรถนะรอบด้าน ทั้งด้านการเรียนรู้ การทำงาน และการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน เน้นการมีส่วนร่วมและการสร้างความรู้ด้วยตนเองแม้ยังมีข้อท้าทายในทางปฏิบัติ แต่ถือเป็นกลไกสำคัญสู่การพัฒนาการศึกษายุคศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ผ่านการลงมือปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งต่างจากรูปแบบดั้งเดิมที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดนี้ไปสู่การปฏิบัติจริงยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความเข้าใจของผู้สอนต่อหลักการดังกล่าว ความสามารถในการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับผู้เรียน ตลอดจนการประเมินผลที่สะท้อนกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจเชิงลึกแก่ผู้สอน การยกระดับศักยภาพในการจัดกิจกรรมที่เน้นการคิดขั้นสูง การออกแบบการประเมินที่เน้นทักษะเชิงปฏิบัติ และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ถือเป็นแนวทางสำคัญที่เชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียน โดยอาศัยทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ และใช้ปัญหาในชุมชนเป็นโจทย์ในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, 2568) อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่พบ ได้แก่ บทบาทที่ยังไม่ชัดเจนของผู้สอน เช่น ผู้สอนบางส่วนยังคงทำหน้าที่หลักในห้องเรียน โดยไม่ได้เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ภายนอกหรือชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนความไม่ต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทางการศึกษาดังนั้น การใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้จึงควรดำเนินการบนกรอบการบริหารที่เป็นระบบ

วงจรคุณภาพ PDCA (Plan - Do - Check - Act) ของ Deming (1986) ถือเป็นกรอบแนวทางที่เหมาะสม เนื่องจากเอื้อต่อการวางแผนการจัดกิจกรรม (Plan) การดำเนินการ (Do) การตรวจสอบผล (Check) และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Act) กรณีศึกษาโรงเรียนวัดบูรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี แสดงให้เห็นว่า การผสมผสานการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเข้ากับการใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้วงจรคุณภาพ PDCA ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน เสริมสร้างทักษะชีวิตและการคิดขั้นสูง พร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ถือเป็นต้นแบบการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทไทย และเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาไทยสู่ความยั่งยืน

จังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในเขตเมืองและชนบท (สำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี, 2566) แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของผู้สอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1, 2567) ในบริบทนี้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนวัดบูรพาพิทยารามฯ เป็นตัวอย่างของสถานศึกษาที่นำแนวทางการเรียนรู้เชิงชุมชน มาประยุกต์ใช้ร่วมกับวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อวางแผน ดำเนินการ ประเมินผล และปรับปรุงกิจกรรมอย่างเป็นระบบ จากการที่จังหวัดจันทบุรีได้เข้าร่วมพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ช่วยเปิดโอกาสให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้มีเป้าหมายที่ชัดเจน สนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น และสามารถดำรงชีวิตในอนาคตอย่างมีความสุข พร้อมทั้งเป็นพลเมืองที่ดี นอกจากนี้ ระดับผู้บริหารสถานศึกษายังได้พัฒนารูปแบบการบริหารที่สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษาและบริบทของจังหวัด (พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2562) ผลจากการประยุกต์แนวทางดังกล่าวไม่เพียงยกระดับ

คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้การจัดการศึกษาเชิงรุกในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สามารถขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและยั่งยืน เพราะเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่าง “ความรู้ในห้องเรียน” กับ “ประสบการณ์จริงในชุมชน” ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และสามารถพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างต่อเนื่อง โรงเรียนวัดบูรพาพิทยารามฯ จึงเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทไทย และสามารถเป็นต้นแบบสำหรับสถานศึกษาอื่น ๆ ในจังหวัดจันทบุรีและพื้นที่ใกล้เคียง ในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากความสำเร็จข้างต้น การประยุกต์แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐานควบคู่กับการใช้วงจรคุณภาพ PDCA ภายใต้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผลการศึกษาที่ได้จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษามีกรอบแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ผู้สอนสามารถออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดขั้นสูง มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจ เชื่อมโยงเนื้อหา และพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างรอบด้าน

Active Learning: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

บริบทของสังคมยุคการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลสะท้อนจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและข้อมูลสารสนเทศ ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และเทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทนี้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงได้รับความสนใจในฐานะกลไกสำคัญที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบที่กระตุ้นการคิด การลงมือปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงการรับฟังบรรยายหรือท่องจำเนื้อหา แนวทางนี้ถือว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) มากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว การจัดการเรียนรู้เชิงรุกอาศัยพื้นฐานทางทฤษฎีสำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) ที่เสนอว่าความรู้ไม่ได้ถูกถ่ายทอดตรงจากผู้สอนสู่ผู้เรียน แต่ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์ และการสะท้อนความคิดของตนเอง (Piaget, 1973; Vygotsky, 1978) Piaget มองว่าการเรียนรู้เกิดจากการปรับโครงสร้างความคิดภายในของผู้เรียน ขณะที่ Vygotsky เน้นบทบาทของสังคม วัฒนธรรม และภาษาต่อกระบวนการเรียนรู้

ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้องคือ ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) ซึ่งเสนอว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้เรียนได้สัมผัสและสะท้อนจากประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีประสบการณ์จริง (Concrete Experience) การสะท้อนคิด (Reflective Observation) การวิเคราะห์ (Abstract Conceptualization) และการทดลองนำไปใช้ (Active Experimentation) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิด Active Learning เช่น การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem - Based Learning), การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) และการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project - Based Learning) การออกแบบหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น Active Learning เป็นกระบวนการวางแผนเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่ออกแบบกิจกรรม

สภาพแวดล้อม และสื่อการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถาม ลงมือปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมชั้น แตกต่างจากการเรียนแบบดั้งเดิมที่ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้เพียงฝ่ายเดียว การจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและเชื่อมโยงความรู้ไปแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกลไกสำคัญที่มุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติ คิดวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น โดยมีพื้นฐานจากทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมที่กระตุ้นการคิดและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพตามความต้องการของศตวรรษที่ 21

ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา: การเรียนรู้ร่วมกันและความยั่งยืนในท้องถิ่น

การพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของพื้นที่และเจ้าของทรัพยากร มากกว่าการพึ่งพาจากภายนอกเพียงฝ่ายเดียว แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” จึงกลายเป็นแนวทางสำคัญในการวางแผนและดำเนินงานด้านการพัฒนาในหลายมิติ โดยเฉพาะในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางและกลไกในการพัฒนา โดยคำนึงถึงบริบท วัฒนธรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม (Chambers, 1997) รากฐานสำคัญของแนวคิดชุมชนเป็นฐานมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง โดยไม่ตกเป็นเพียงผู้รับบริการจากภาครัฐหรือองค์กรภายนอกเท่านั้น (Freire, 1970) การมีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการวางแผน ดำเนินการ และติดตามประเมินผล จะช่วยสร้างความตระหนักรู้ในสิทธิหน้าที่ และบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของชุมชน และส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น อีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของแนวคิดนี้คือ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ซึ่ง Putnam (1993) ได้อธิบายว่าเป็นพลังที่เกิดจากความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ทุนทางสังคมจะช่วยให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น และสร้างกลไกในการจัดการปัญหาหรือทรัพยากรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องการเสริมพลัง (Empowerment) ยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาชุมชนเป็นฐาน โดยเน้นให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองและสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ความรู้ และทักษะอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งกระบวนการเสริมพลังนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้เชิงวิพากษ์ของ Freire (1970) ที่เชื่อว่าความรู้ไม่ควรถูกถ่ายทอดโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ควรเกิดจากการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันอย่างเท่าเทียม แนวคิดชุมชนเป็นฐานยังได้รับการส่งเสริมจากกรอบแนวคิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development) และแนวคิดการพึ่งตนเอง (Self - Reliant Development) โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยทั้งหมดต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ, 2561) ซึ่งมีลักษณะสำคัญของการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

1. **ความเป็นเจ้าของของชุมชน** หมายถึง การที่ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนา มิใช่เพียงผู้รับนโยบายจากภายนอก
2. **การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น** หมายถึง ชุมชนเป็นแหล่งของทรัพยากรทั้งด้านบุคคล ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม ที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างคุณค่าใหม่
3. **การมีส่วนร่วม** หมายถึง การพัฒนาแบบชุมชนเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน เยาวชน ไปจนถึงองค์กรภาครัฐและเอกชน
4. **การเรียนรู้ร่วมกัน** หมายถึง กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทจริง
5. **ความยั่งยืน** หมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากฐานของชุมชนมีโอกาสดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะชุมชนมีความผูกพันและความรับผิดชอบโดยตรง

แนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน” มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในด้านการศึกษาและการพัฒนาสังคม ประการแรก แนวคิดนี้ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนหรือผู้มีส่วนร่วมสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง ประการที่สอง ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์และความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เนื่องจากกิจกรรมที่จัดขึ้นมีรากฐานจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน ประการที่สาม ส่งเสริมการพัฒนาที่มีส่วนร่วมและยั่งยืน เนื่องจากชุมชนมีความเป็นเจ้าของและสามารถขับเคลื่อนกระบวนการได้ด้วยตนเอง Trilling (2009) ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องบูรณาการทักษะการคิดขั้นสูงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐานจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว เนื่องจากผู้เรียนได้พัฒนาทักษะผ่านการทำงานจริงในบริบทของสังคม

สรุปได้ว่า “ชุมชนเป็นฐาน” เป็นแนวคิดเชิงพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการเคารพและส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยมีรากฐานจากทฤษฎีทางสังคมศาสตร์และพัฒนาการศึกษาอย่างหลากหลาย ทั้งในด้านการมีส่วนร่วม ทุนทางสังคม การเสริมพลัง และการพัฒนาแบบองค์รวม แนวคิดดังกล่าวมิได้เป็นเพียงทางเลือกของการพัฒนาเท่านั้น หากแต่เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

การจัดการเรียนรู้ด้วยวงจรคุณภาพ PDCA เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

วงจรคุณภาพ PDCA (Plan - Do - Check - Act) เป็นเครื่องมือการบริหารคุณภาพที่ได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก โดยมีที่มาจากแนวคิดของ W. Edwards Deming ซึ่งถือเป็นบิดาแห่งการบริหารคุณภาพสมัยใหม่ วงจรนี้ถูกออกแบบมาเพื่อเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ช่วยให้องค์กรหรือหน่วยงานสามารถวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงงานได้อย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่คุณภาพที่สูงขึ้นและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Deming, 1986) วงจรคุณภาพ PDCA เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถวางแผน ดำเนินกิจกรรม ประเมินผล และปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้วงจรนี้ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนที่ยั่งยืน เมื่อประยุกต์วงจรคุณภาพ PDCA เข้ากับการจัดการเรียนรู้ จะทำให้กระบวนการเรียนรู้เป็นระบบและสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องในทุกมิติ ดังนี้

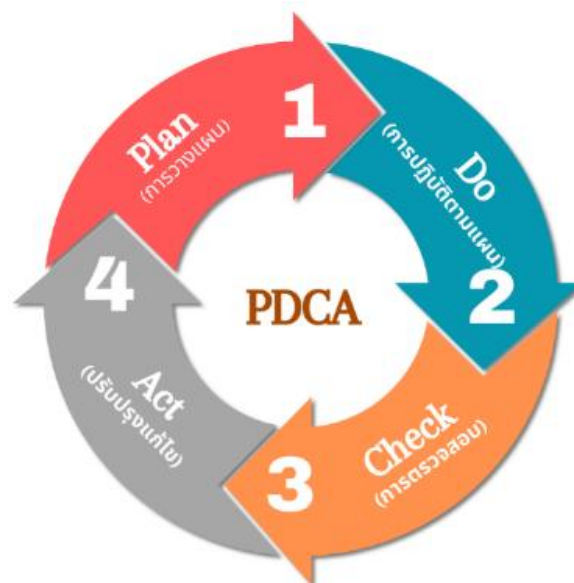
1. Plan (การวางแผนการเรียนรู้) ขั้นตอนนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ผู้สอนวิเคราะห์ผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาและทักษะที่ต้องการพัฒนา การวางแผนที่ดีจะทำให้การเรียนรู้มีทิศทางชัดเจนและสามารถวัดผลได้

2. Do (การจัดกิจกรรมการเรียนรู้) ผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนที่วางไว้ โดยใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project - Based Learning) หรือการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem - Based Learning) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและสร้างความรู้ด้วยตนเอง

3. Check (การประเมินผลการเรียนรู้) หลังจากการจัดกิจกรรม ผู้สอนจะต้องประเมินผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ การประเมินอาจทำได้ผ่านแบบทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม หรือการสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. Act (การปรับปรุงและพัฒนา) ผลจากการประเมินจะถูกนำไปวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุง แล้วจึงนำไปสู่การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป ทำให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

กล่าวได้ว่า การประยุกต์วงจร PDCA ในการจัดการเรียนรู้ช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นระบบ สามารถวางแผน ดำเนินกิจกรรม ประเมินผล และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน และการพัฒนาการเรียนการสอน

แผนภาพที่ 1 PDCA Cycle (Plan, Do, Check, Act)

ที่มา: วงจรคุณภาพตามแนวคิดของ W. Edwards Deming

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา: ห้องปฏิบัติการทางการศึกษา

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) ถือเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย โดยมุ่งยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำผ่านการสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรม (พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2562) แนวคิดดังกล่าวถือกำเนิดขึ้นบนฐานความตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับพลวัตของโลกยุคใหม่และสามารถประกอบอาชีพได้ตามศักยภาพของตน การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอยู่ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 ซึ่งให้อำนาจคณะรัฐมนตรีในการประกาศพื้นที่เป้าหมายเพื่อการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา โดยมีเจตนารมณ์เพื่อ "คิดค้นและพัฒนา นวัตกรรม การศึกษา และการเรียนรู้ ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา รวมทั้งกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง" (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) หัวใจสำคัญของการดำเนินงานคือการกระจายอำนาจและมอบความเป็นอิสระแก่สถานศึกษานำร่องในการบริหารจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยสถานศึกษามีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร และการวัดประเมินผลให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งนี้สถานศึกษานำร่องจะได้รับอิสระในการดำเนินงาน อาทิ การพัฒนาวิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และการสร้างระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่

จังหวัดจันทบุรี มีแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาในรูปแบบ Chan Education Shift Model (C = Change , H = Happiness , A = Agreement for Action, N = Network Instruction) Change คือ ยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มั่นคง และยั่งยืน โดยมุ่งการลด ละ เลิก โครงการที่ไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการปลดล็อกกฎ ระเบียบต่าง ๆ และมุ่งเน้นที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา Happiness คือ ผู้เรียนได้พัฒนาองค์รวมความรู้ ทักษะ สมรรถนะตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข สอดคล้องกับวิถีชีวิต “สุขทุกวันที่จันทบุรี” Agreement for Action คือ จัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ในระยะเวลา 3 ปี โดยกำหนดให้มินวัตกรรมในการจัดการศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีความสอดคล้องกับบริบทของตนเอง เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง Network Instruction คือ สถานศึกษาจัดการศึกษาด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ภาครัฐ ภาคเอกชน อปท. และภาคประชาสังคม

ดังนั้น พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจึงเปรียบเสมือน "ห้องปฏิบัติการทางการศึกษา" ที่เปิดโอกาสให้เกิดการทดลองและสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างคล่องตัว โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสังเคราะห์องค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) เพื่อขยายผลสู่สถานศึกษาอื่นทั่วประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติในภาพรวมต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้รับ

โรงเรียนวัดบูรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนนาร่อง ภายใต้พื้นที่นวัตกรรม การศึกษา ได้ขับเคลื่อนแนวคิดนี้ผ่านการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นนวัตกรรม การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้กระบวนการ PDCA (Plan - Do - Check - Act) เป็น กรอบในการพัฒนารายวิชาและการดำเนินการเรียนรู้ ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) ออกแบบรายวิชาให้เชื่อมโยงชุมชน โดยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์บริบท ของท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีความหลากหลายทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม เช่น วิถีชีวิตชาวจันทบุรี และบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยจัดประชุมระดมความคิดจาก ผู้สอน ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันออกแบบรายวิชา “จันทบุรีศึกษา” ให้ตอบโจทย์ ท้องถิ่น รายวิชานี้จึงมีลักษณะบูรณาการข้ามสาระ เช่น สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์และการงานอาชีพ โดย มุ่งหวังให้ผู้เรียนเข้าใจรากเหง้าของตน มีความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อ พัฒนาท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์

2. การดำเนินการ (Do) จัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ในรายวิชา “จันทบุรีศึกษา” มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย กระบวนการเหล่านี้ทำ ให้ผู้เรียนไม่ได้เพียงแคร์รับข้อมูล แต่ยังได้มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน เรียนรู้ทักษะชีวิตจริง และพัฒนาเจตคติที่ดี ต่อท้องถิ่น โดยผู้เรียนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในสถานที่จริง

3. การตรวจสอบ (Check) ประเมินผลทั้งระบบและเชิงคุณภาพ หลังการเรียนการสอน โรงเรียนมีการประเมินผลการจัดการเรียนรู้รายวิชา “จันทบุรีศึกษา” ทั้งในด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน และ ความพึงพอใจของชุมชน โดยใช้วิธีประเมินหลากหลาย เช่น แบบประเมินสะท้อนตนเอง (Self - Reflection) การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน การ สัมภาษณ์ชุมชนและผู้ปกครอง ผลการประเมินพบว่า ผู้เรียนมีทักษะในการสื่อสารมากขึ้น เข้าใจชุมชนมาก ขึ้น และสามารถนำความรู้จากรายวิชาไปต่อยอดสู่โครงงานอื่น ๆ ได้จริง ชุมชนเองก็รู้สึกที่โรงเรียนเปิด กว้างและมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

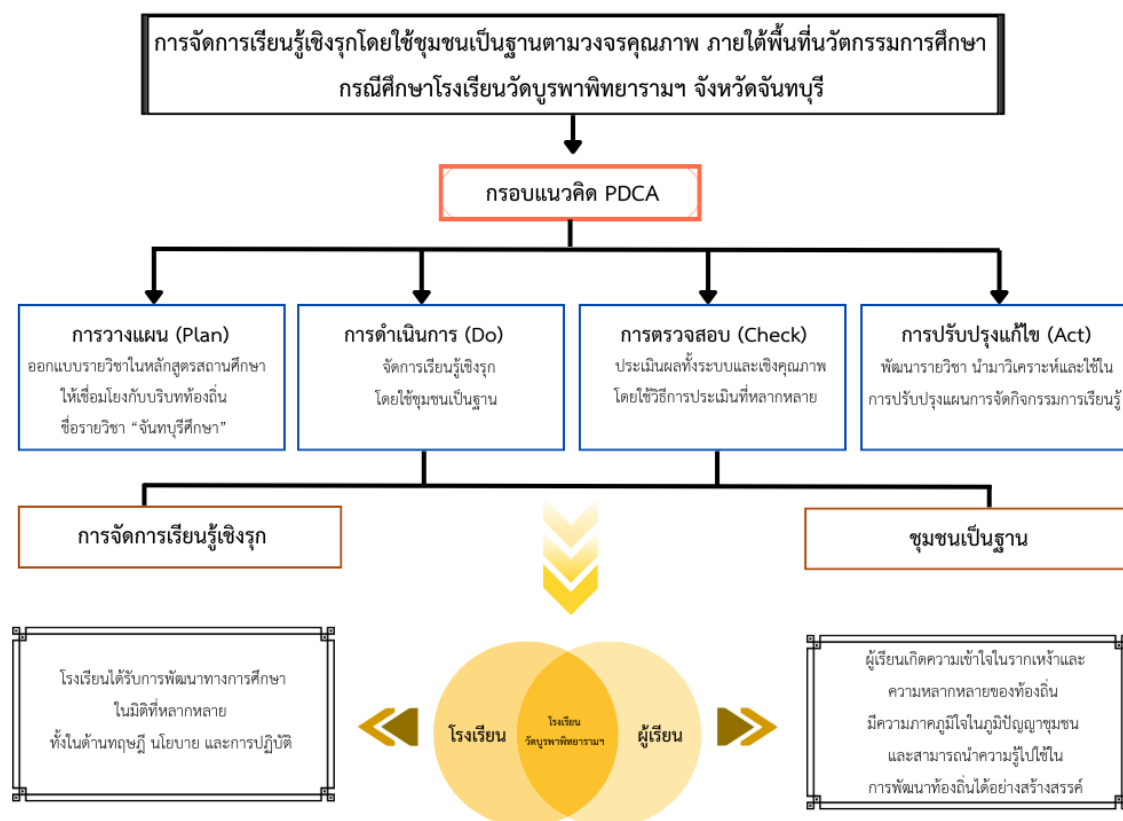
4. การปรับปรุงแก้ไข (Act) พัฒนารายวิชาอย่างต่อเนื่องร่วมกับชุมชน ข้อมูลจากการประเมิน ถูกนำมาวิเคราะห์และใช้ในการปรับปรุงแผนการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ และสื่อประกอบ โดยโรงเรียน เปิดโอกาสให้ผู้สอน ผู้เรียน และชุมชนร่วมกันสะท้อนผลลัพธ์และข้อเสนอแนะ นอกจากนี้โรงเรียนยังได้นำ บทเรียนจากรายวิชา “จันทบุรีศึกษา” ไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนารายวิชาเพิ่มเติมอื่น ๆ ที่มีลักษณะ เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น เนื้อหาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น โดยผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ดังนี้

1. เชื่อมโยงผู้เรียนกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้เรียนได้เรียนรู้แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ใน ท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งเป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์และการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน ทำ ให้การเรียนรู้มีชีวิตชีวาและมีความหมายต่อผู้เรียน

2. พัฒนาทักษะอาชีพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการนำพืชพันธุ์ในท้องถิ่นมาแปรรูป เป็น ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การดำเนินการเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับหลักสูตรและการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะใน การประกอบอาชีพตามความถนัด และสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนอย่างแท้จริง

รายวิชา “จันทรศึกษาศาสตร์” ของโรงเรียนวัดบูรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี เป็นตัวอย่างของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเชื่อมโยงแนวคิดของโรงเรียนนาร่อง ภายใต้พื้นที่นวัตกรรม การศึกษากับการปฏิบัติจริงในห้องเรียน โดยใช้กระบวนการ PDCA เป็นเครื่องมือในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้โรงเรียนกลายเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ของชุมชน สะท้อนความเป็น “โรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา” อย่างแท้จริง สามารถสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งรักษาและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน การเรียนรู้ที่ยั่งยืนนี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้ความรู้ แต่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่น เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพร้อมที่จะเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาตนเอง แต่ยังสามารถรักษาและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

ท้ายที่สุดแล้ว ความสำเร็จของรายวิชา “จันทรศึกษาศาสตร์” ไม่ได้วัดแค่ผลการเรียนในห้องสอบ แต่สะท้อนให้เห็นว่าโรงเรียนสามารถกลายเป็น “ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ของชุมชน” ได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนนวัตกรรมการศึกษา ที่สร้างทั้งคนคุณภาพและส่งเสริมให้ชุมชนเติบโตไปพร้อมกัน การเรียนรู้เช่นนี้ช่วยปลูกฝังความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้กับผู้เรียน ส่งเสริมให้พวกเขามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต ทำให้องค์ความรู้จากห้องเรียนไม่หยุดอยู่แค่ตำราเรียน แต่ถูกนำไปต่อยอดเพื่อประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ
ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้นิพนธ์บทความ

สรุป

ยุคที่การศึกษาเผชิญกับพลวัตแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องปรับตัวจากรูปแบบดั้งเดิมไปสู่การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนอย่างแท้จริง แนวทาง “การจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่โรงเรียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างรอบด้าน กรณีศึกษาของโรงเรียนวัดบุรพาพิทยารามฯ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนนาร่องท้องถิ่น โดยเฉพาะรายวิชาเพิ่มเติม “จันทบุรีศึกษา” ที่มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจรากเหง้าและความหลากหลายของท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาชุมชน และสามารถนำความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างสร้างสรรค์ รายวิชาดังกล่าวถูกออกแบบและดำเนินการตามกระบวนการ PDCA (Plan - Do - Check - Act) เริ่มจากการวางแผนร่วมระหว่างผู้สอน ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อระบุเนื้อหาสำคัญของท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (Plan) ต่อมาดำเนินการจัดกิจกรรมเชิงรุกโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Do) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมจริง เช่น การลงพื้นที่สำรวจ สัมภาษณ์ ทำโครงการ และเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ และผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ร่วมกัน ในการประเมินผล (Check) โรงเรียนใช้วิธีหลากหลาย เช่น การสะท้อนตนเอง การประเมินโดยเพื่อน การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์ชุมชน ผลลัพธ์ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนเข้าใจท้องถิ่นดีขึ้น มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกันดีขึ้น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง ขณะเดียวกัน ชุมชนรู้สึกมีส่วนร่วมและภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ในขั้นตอนการปรับปรุง (Act) โรงเรียนได้นำผลสะท้อนมาปรับปรุงแผนการสอน รายวิชา และรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมมากขึ้น รวมถึงใช้รายวิชา “จันทบุรีศึกษา” เป็นต้นแบบในการพัฒนารายวิชาอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่น เช่น รายวิชาเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- นิภาวรรณ เจริญลักษณ์, นริศรา กรุดนาค และเริงวิษญ์ นิลโคตร. (2568). พัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิปัญญาส้มโอนครชัยศรีบนฐานอัตลักษณ์เกาะลัดอีแท่น อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, 3(4), 208 - 224.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562*. เล่ม 136 ตอนที่ 56 ก. หน้า 202 - 220. 30 เมษายน 2562.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2561). *เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. จันทบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *การศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี. (2566). *รายงานสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดจันทบุรี ปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

- Chambers, R. (1997). *Whose Eeality Counts? Putting the First Last*. Intermediate Technology Publications.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. MIT Press.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Herder and Herder.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice - Hall.
- Piaget, J. (1972). *Psychology and Epistemology: Towards a Theory of Knowledge*. Viking Press.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. Jossey - Bass.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.